

Оксана Патинок

Київ, Україна

МОВНА СВІДОМІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Вища школа сьогодні є найважливішим соціальним інститутом, у якому відбувається розвиток молодого покоління. Саме в студентські роки відбувається стрімке і бурхливе зростання коефіцієнтів розумового розвитку, накопичення інтелектуального потенціалу, максимально активізується пізнавальна і професійно-орієнтована креативна діяльність. Саме тут студент має постати як особистість і сформуватися як майбутній фахівець. У зв'язку з цим перед освітою постає складне питання підготовки студентської молоді до професійної діяльності.

Психологи відзначають, що суттєвим аспектом виникнення і функціонування свідомості є її тісний взаємозв'язок з мовою та мовленням (Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Лурія, Л. Рубінштейн, І. Синиця та ін.). За визначенням О.Потебні, мова не просто засіб, а основа мовної свідомості нації, в якій закладено наочне та абстрактне бачення буття [Потебня, 1976].

У вітчизняних і зарубіжних наукових розвідках термін «мовна свідомість» співвідноситься з мовною картиною світу, мовленнєвою здатністю, системою вербальної поведінки, ставленням до мови, усвідомленням мови тощо. На думку В.Мейзерського, під мовною свідомістю слід розуміти відображення у свідомості людини незалежних від неї мовних структур і (усвідомлену або неусвідомлену) діяльність, спрямовану на застосування цих структур для класифікації предметного світу, що є необхідною умовою будь-якої комунікації [Мейзерский, 1982, с. 156]. П.Селігей визначає мовну свідомість як форму свідомості, що обіймає погляди, уявлення, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності [Селігей, 2012, с. 13]. О. Залевська розглядає мовну свідомість як один із рівнів у структурі цілісної картини світу людини, тобто як

один із варіантів можливих схем освоєння світу, найбільшою мірою пристосований для цілей комунікації [Залевская, 1996]. У «Словнику термінів міжкультурної комунікації» Ф.Бацевич визначає мовну свідомість як рівень свідомості учасників міжособистісної і міжкультурної комунікації, на якому образи, уявлення, мисленнєві структури отримують мовне оформлення, тобто поєднуються з елементами мовного коду [Бацевич, 2007]. О. Селіванова в енциклопедичному виданні «Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія» подає мовну свідомість як механізм індивідуальної свідомості, що керує мовленнєвою діяльністю, формує, зберігає й перетворює мовні знаки, правила їхньої сполучуваності, вживання, погляди й установки на мову та її елементи [Селіванова, 2006, с. 371].

Функції мовної свідомості визначені німецьким дослідником Г.Ейгером, зокрема: відображальна, яка створює мовну картину світу у значеннях, формах мови, типах зв'язку; оцінна в широкому розумінні різних видів оцінки, позначеної мовними знаками; орієнтувально-селективну, що забезпечує вибір мовних засобів відповідно до комунікативного завдання; інтерпретаційну, яка передбачає інтерпретацію мовних знаків, складних структур; регулятивно-керівну, що здійснює контроль мовленнєвої діяльності й оцінку відповідності нормам [Селіванова, 2006, с. 371]

Як показує аналіз наукових розвідок, мовна свідомість характеризує особистість як активного, творчого, освіченого, висококультурного носія етнічної мови, визначає його мовну діяльність, мовну культуру і мовну поведінку, стимулює до вдосконалення мови, до постійного пошуку ефективних засобів мовного самовираження. Мовна свідомість є неабайдужим ставленням до рідної мови.

Процес формування мовної свідомості передбачає: усвідомлення мовцями суспільної значущості мови, в якій вербалізується концептуальна картина світу, відображаються духовні надбання народу, його самоідентифікація, самосвідомість, мораль, вірування, культура, традиції; розуміння унікальності мови як основного засобу когнітивної діяльності, в якому кодуються і фіксуються одержані знання і прогнозуються та продукуються нові; ставлення до рідної (національної) мови як до інтелектуальної, духовної і культурної цінності, яку потрібно вивчати, утверджувати, зберігати і розвивати; розуміння мови як засобу самоусвідомлення, самотворення, самовираження та самореалізації особистості; досконале, вільне володіння державною мовою в усіх сферах суспільної діяльності людини; переконання у необхідності

постійного мовного розвитку, мовного вдосконалення, правильності мовної поведінки [Селігей, 2012].

Критерієм розвиненості мовної свідомості є те, яке місце мова посідає в духовному світі особистості. Показниками мовної свідомості є: грамотність та чутливість до мовних явищ; сформованість ідеального образу мовця; ретельність дотримання літературних норм; адекватна оцінка й виправлення власного мовлення; реагування на помилки інших; поводження в ситуаціях двоїмої багатомовності; терплячість й принциповість в мовних питаннях; обговорення мовних питань; мотивація і скерованість мовної діяльності.

Таким чином, мовна свідомість не природжена риса, а продукт культурного розвитку. Ефективне формування україномовної компетенції студентів – це складний і багатоаспектний процес, який потребує систематичної роботи. Викладач має орієнтувати студентів на активну мовленнєву діяльність, сприяти природним умовам комунікації, оскільки формування мовної свідомості – шлях до подолання мовного нігілізму та зневаги до рідної мови.

Джерела:

Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації - К.: Довіра, 2007. - 205 с.

Выготский Л.С. Мышление и речь. – М. : Лабиринт-пресс, 2008. – 352 с. 3. Наследов А.Д. SPSS 19: профессиональный статистический анализ данных. – СПб. : Питер, 2011. – 400 с.

Залевская А.А. Вопросы теории овладения вторым языком в психолингвистическом аспекте. – Тверь: ТГУ, 1996. - 195 с.

Мейзерский В.М. О понятии "языковое сознание" // Логический анализ естественного языка : материалы к VIII Всесоюзной конференции ["Логика и методология науки"] (Паланга, 26-28 сентября 1982 г.) - Вильнюс, 1982. - С. 155-157.

Потебня А. Язык и народность // Эстетика и поэтика. – М., 1976. – 470 с.

Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб. : «Питер», 2013. – 713 с. – (Серия «Мастера психологии»).

Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

Селігей П.О. Мовна свідомість : структура, типологія, виховання; НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 118 с.

Reference:

Batsevykh F.S. Slovyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii - K. : Dovira, 2007. - 205 s.

Vygotskiy L.S. Myishlenie i rech. – M. : Labirint-press, 2008. – 352 s. 3. Nasledov A.D. SPSS 19: professionalnyi statisticheskiy analiz daniy. – SPb. : Piter, 2011. – 400 s.

Zalevskaya A.A. Voprosy teorii ovladeniya vtoram yazykom v psiholingvisticheskom aspekte. – Tver : TGU, 1996. - 195 s.

Meyzerskiy V.M. O ponyatii "yazykovoe soznanie" // Logicheskiy analiz estestvennogo yazyka : materialy k VIII Vsesoyuznoy konferentsii ["Logika i metodologiya nauki"] (Palanga, 26-28 sentyabrya 1982 g.) - Vilnyus, 1982. - S. 155-157.

Potebnya A. Yazyk i narodnost // Estetika ipoetika. – M., 1976. – 470 s.

Rubinshteyn S.L. Osnovy obschey psihologii. – SPb. : «Piter», 2013. – 713 s. – (Seriya «Mastera psihologii»).

Selivanova O.O. Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia. – Poltava : Dovkillia-K, 2006 . – 716 s.

Selihei P.O. Movna svidomist : struktura, typolohiia, vykhovannia; NAN Ukrainy. Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni. – Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2012. – 118 s.